

ČLOVĚK SOUKROMÝ A ČLOVĚK VEŘEJNÝ

Jiří Pešek

Mám za to, že diskusnímu příspěvku k referátu O. Urbana bude vhodné předeslat motto z jedné Werichovy předscény: Čas se navršil, dědeček zemřel a co Vám je do toho? V následujících poznámkách bych totiž chtěl poukázat na to, že v druhé polovině 19. a v prvních dekádách našeho století "do toho" bylo velmi často širokému okruhu osob. Chtěl bych zmínit některé důsledky rozšíření novin a jejich distribuce, jak se projevovaly v otázkách veřejnosti a soukromosti běžného života na konci 19. století.

Rozvoj železničního spojení umožnil mj. hromadnou a rychlou dopravu denního tisku - tuzemského i zahraničního - do lokalit často i velmi vzdálených od center politického, kulturního a společenského života v zemi. Lidé, kteří toho byli lačni - a nebylo jich v některých dobách málo -, mohli tedy v kavárnách a hostincích českých měst číst noviny anglické, francouzské, především ovšem rakouské a říšskoněmecké. Život, rytmus a problémy Vídně, Augsburgu či Paříže měly tak alespoň potenciálně možnost rozčilovat, udivovat či povznášet české vlastence - a to prakticky současně s obyvateli měst, kde noviny vycházely. Význam pro politický a ekonomický život je zřejmý, zde se však zaměříme na některé společenské momenty.

Pravidelně distribuovaný denní tisk znamenal ohromný průlom do každodenního života běžného občana - a to i v oblastech, které dosud platily za zcela soukromé, případně se dotýkaly omezeného okruhu blízkých sousedů. Demonstrujme si tuto problematiku na pozůstalostních spisech chovaných v archívních fondech bývalých okresních soudů: ve vyúčtování pozůstalostí představují vždy relativně ohromnou položku výdaje na pohřeb. Od konce 19. století je pak běžným jevem, že část těchto výdajů tvoří u středních a bohatších vrstev měst i vesnic platby za novinové parte. Byla zadávána nejednou v několika listech zároveň, u společenských špiček nezřídka v obou zemských jazykových mutacích. Záležitost do té míry soukromá, jakou je smrt a pohřební obřady běžného člověka, překročila najednou meze rodiny, farnosti, města, hranice okru-

hu přátel a věřitelů a stala se čímisi veřejným, něčím širše společensky závažným a zavazujícím. Byla-li dosud smrt a pohřební obřady anoncovány cedulí vylepenou na dveře farního kostela, přesunují se nyní tyto zprávy do novin, a to většinou nikoliv do lokálních plátků, nýbrž do listů celozemského charakteru. Mutatis mutandis platí tento posun i pro další momenty života společnosti libovolného mikroregionu: svatby, volby či živelné katastrofy. V denním tisku však neochvějně vévodí zprávy a inzerce funerální.

Člověk, který si mohl dovolit překročit horizont denního boje o holou existenci, musel tedy - jako společenská vrstva - počítat se skutečností, že jeho život, činnost, názory i smrt staly se majetkem širší či přímo široké veřejnosti. Bylo společensky nutné vzít tento stav vážně na vědomí. Trvalo snad skoro celé století, než tato "veřejnost" běžného "soukromého" člověka začala opět mizet v anonymitě pokročilého dvacátého století.